

Kāpu apsaimniekošana un pārvaldība piekrastes ilgtspējīgai attīstībai dabas parkā “Piejūra”

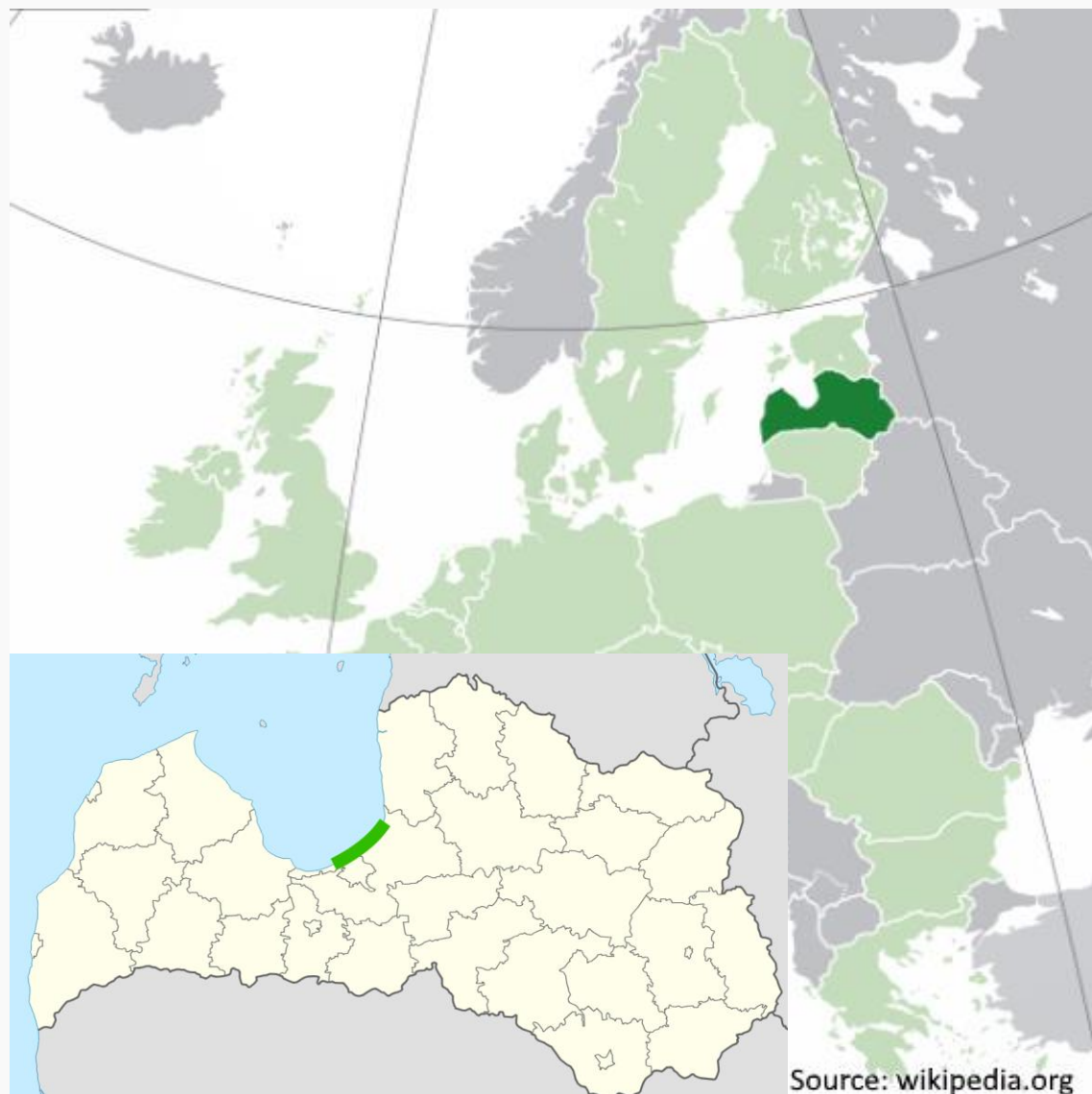

Dr.biol. Brigita Laime, Latvijas Universitātes Bioloģijas fakultāte
Dr.geol. Jānis Lapinskis, Latvijas Universitāte Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultāte
Dr.biol. Didzis Tjarve, Latvijas Universitātes Bioloģijas fakultāte
Mg. Agnese Jeņina, Biedrība “Baltijas krasti”

Latvijas Universitātes 77. Starptautiskā zinātniskā konference, Sekcija: Vides pārvaldība un piekrastes ilgtspējīga attīstība, Rīga, 2019.gada 1.februāris

Aktualitāte un pētījuma teritorija

Piekrastes bioloģiskās daudzveidības un rekreācijas resursu saglabāšanā lielākais izaicinājums mūsdienās ir līdzsvara uzturēšana ekoloģiskajos procesos. Īpaši tas attiecas uz teritorijām, kuras ilgstoši ir bijušas pakļautas cilvēka ietekmei un kuras ir ļoti jutīgas pret vides faktoru izmaiņām. Pie tām pieder dabas parks “Piejūra”, kas aizņem Rīgas līča piekrasti no Vakarbulļiem līdz Inčūpei ap 36 km garumā.

Dabas parks “Piejūra”:

- izveidots ar mērķi aizsargāt piejūras biotopus Natura 2000 teritorija
- kopējā platība 4315 ha
- ietilps 3 pašvaldību teritorijās – Rīgas pilsēta, Carnikavas novads, Saulkrastu novads
- plūst cauri 3 Latvijas lielās upes: Lielupe, Daugava, Gauja
- saskaņā ar Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģiju ir viena no nacionālo interešu telpām
- intensīva antropogēna ietekme

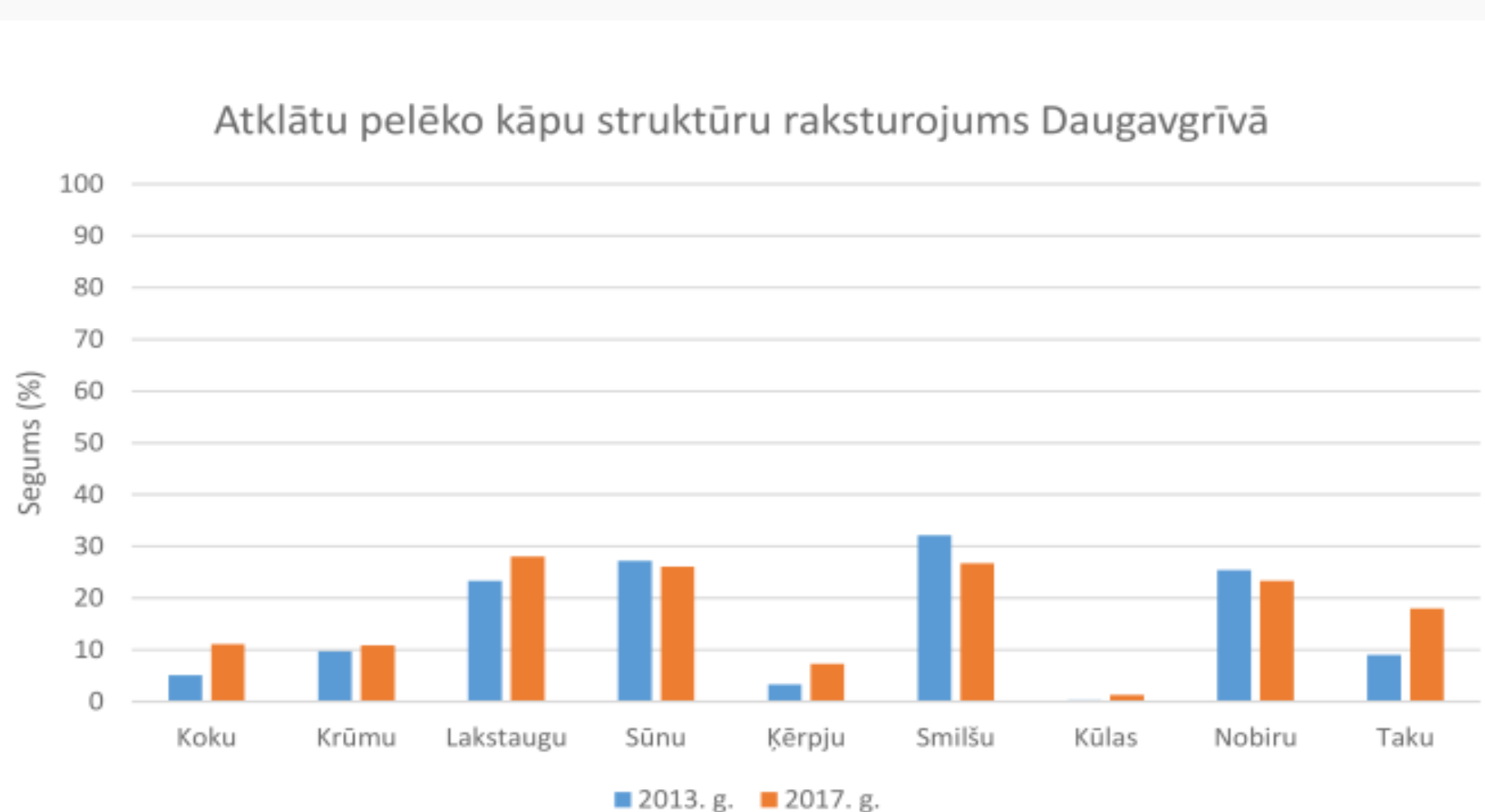
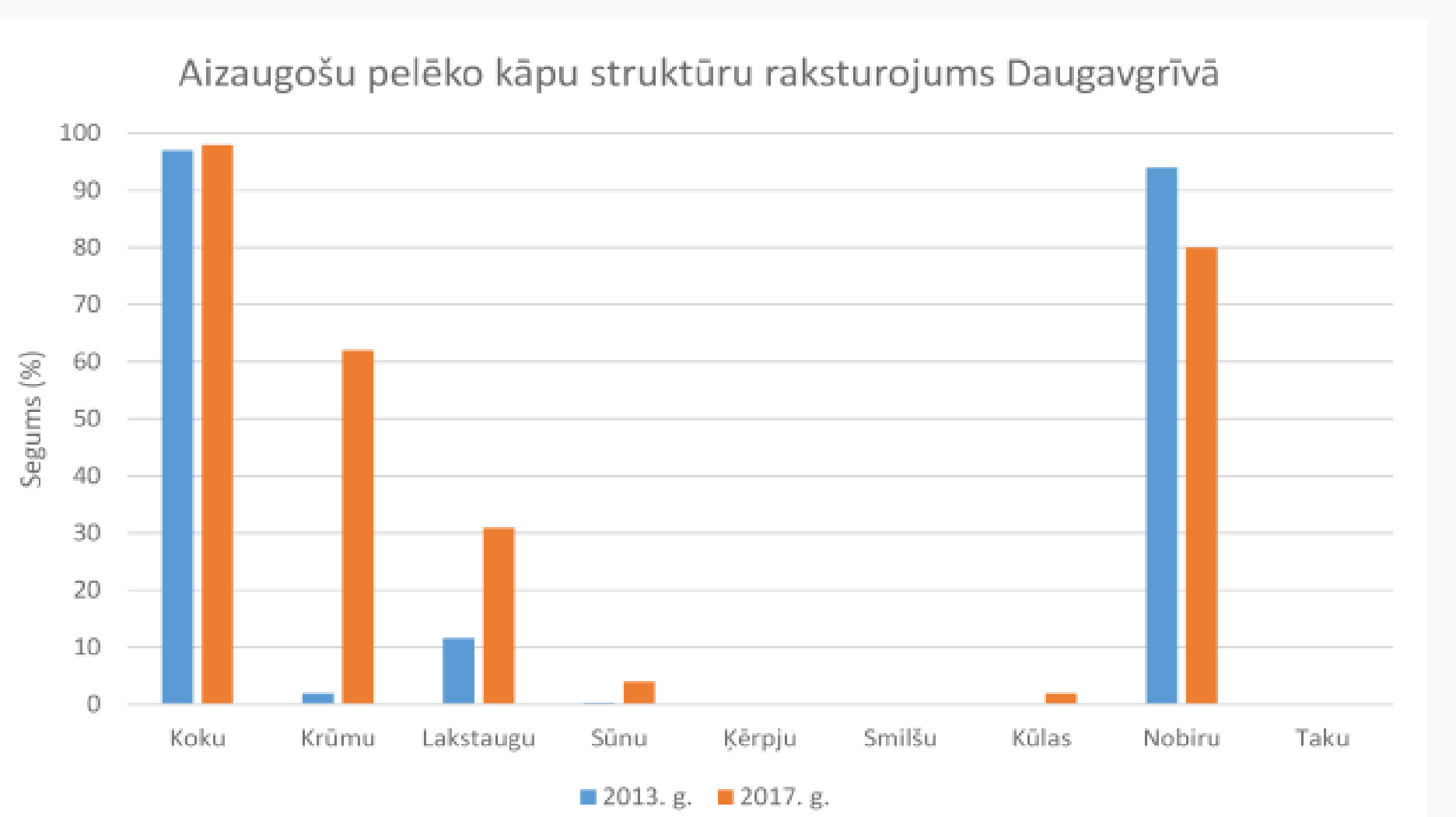
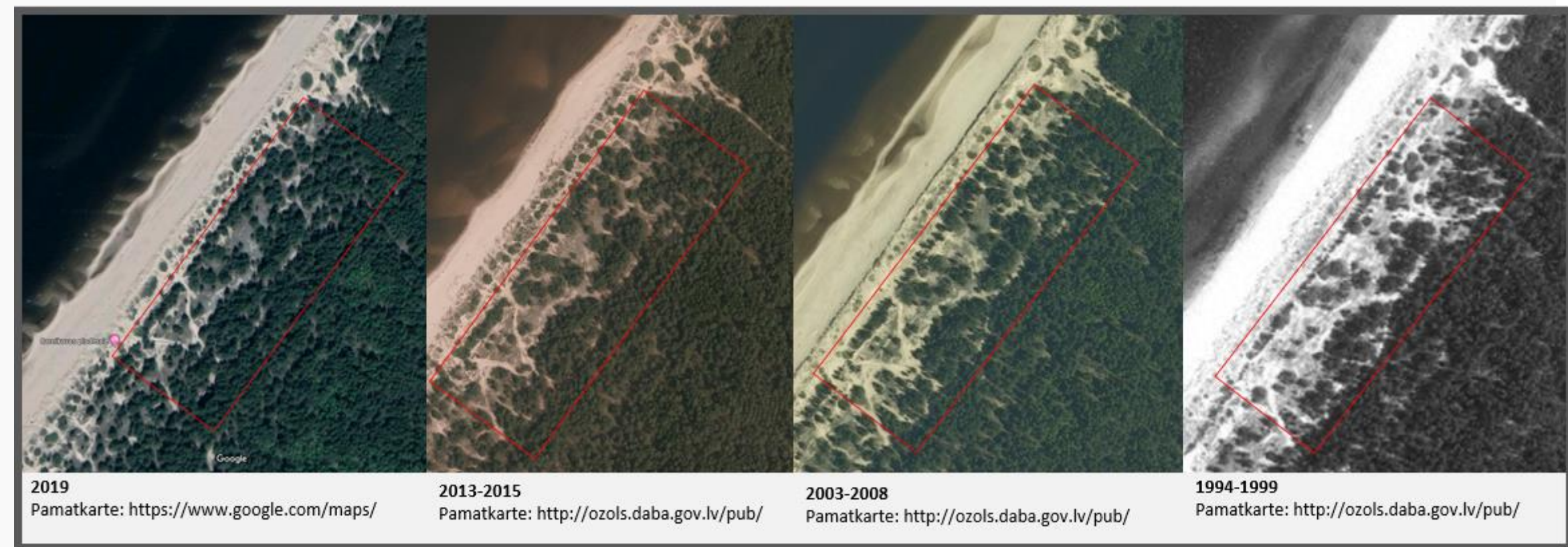
- teritorijā atrodas 10 prioritāri aizsargājami biotopi, to skaitā 2130* ar lakstaugiem klātas pelēkās kāpas
- parka biotopu kvalitāte strauji samazinās
- saskaras dažādu nozaru intereses – mežsaimniecības, kultūras, rekreācijas, tūrisma, izglītības un dabas aizsardzības
- vairāki zemes īpašnieki un teritorijas apsaimniekotāji, gan Valsts un pašvaldību institūcijas, gan juridiskās un fiziskās personas
- tūrisma un rekreācijas infrastruktūras neatbilstība pieprasījumam un tās trūkums
- teritorijas apsaimniekošana tiek veikta neregulāri un nepietiekami

Materiāls un metodes

Izmantoti piekrastes biotopu monitoringa dati (2013. un 2017. gads) par Daugavgrīvas monitoringa stacijas augsni, veģetācijas struktūru un sugu sastāvu (kopā 294 parauglaukumi, katrs 1 m x 1 m, 3 transektes no jūras līdz mežam); krasta ģeomorfoloģiskais raksturojums (izmaiņas kopš 1988. gada). Analizēta atklāto kāpu aizaugšana, izmantojot tālīzpētes metodi (salīdzināta topokarte (1942-1963) ar ortofoto (2016-2017)). Apkopotas LIFE CoHaBit projektā izstrādātās un pielietotās apsaimniekošanas metodes kāpu aizsardzībā, kā arī iedzīvotāju aptaujas rezultāti.

Rezultāti

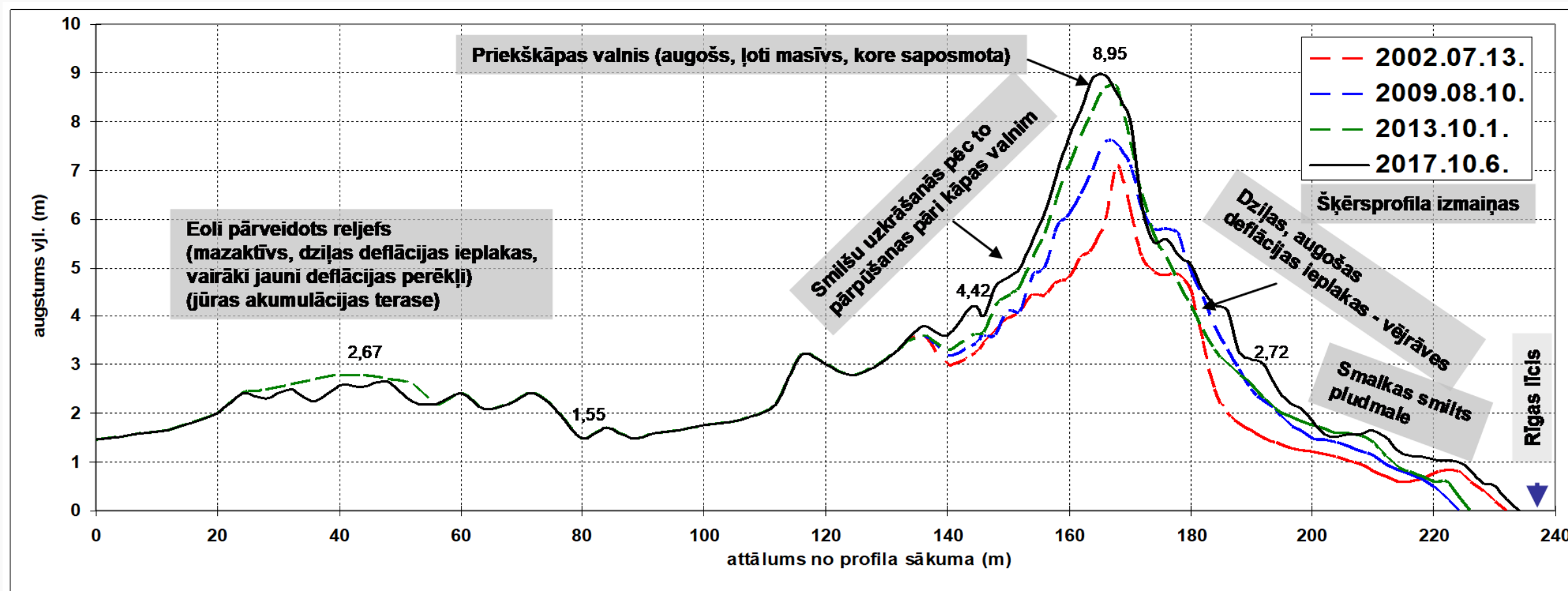
Pelēkajās kāpās, veidojoties koku un krūmu stāvam, pieaug nobiru segums, negatīvi ietekmējot raksturīgo augu un ķērpju sugu sastopamību. Būtiski palielinoties slāpekļa (no 0,02 līdz 0,67%) un fosfora (no 0,05 līdz 0,50 mg/kg) daudzumam augsnē, pārmainās augšanas apstākļi, kas paātrina atklāto kāpu sukcesijas gaitu. Prognozējams, ka pelēko kāpu platība Bulļu salā un kopumā dabas parkā turpmāko 30 gadu laikā varētu samazināties par 50-70%.

Pēc ortofoto kartēm redzams, ka laika gaitā notiek strauja pelēko kāpu aizaugšana, ja tās netiek apsaimniekotas. Pirms vairāk nekā 20 gadiem pelēko kāpu teritorijas bijušas daudz atklātākas, dominējuši smiltāji, bet šodien apaugums ar kokiem jau veido 50 % un vairāk.

Mūsdienu krasta joslas morfodinamika

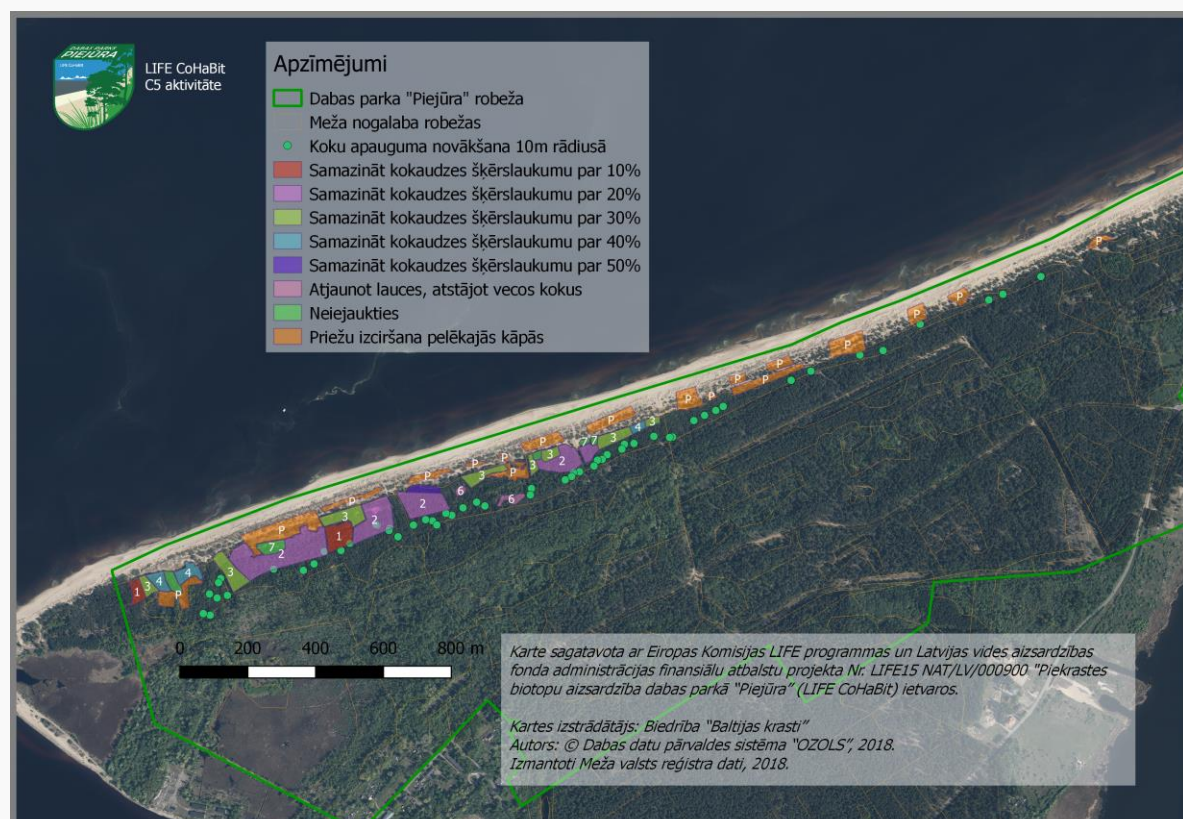
Antropogēnie traucējumi, kas galvenokārt izpaužas kā rekreācijas slodze, noved pie lokalizētu vēja erozijas un sekundārās akumulācijas zonu veidošanās. Vēja erozijas intensitāte veicina kāpas valņa fragmentāciju un tā regresiju. Tomēr kopējā antropogēni izraisītā erozija nevar radīt tādu smilšu materiāla zudumu apjomu, kas būtiski veicinātu krasta atkāpšanās risku ilgtermiņā. No piekrastes biotopu kvalitātes saglabāšanas viedokļa ir izveidojusies savdabīga situācija, kuru raksturo mozaikveida struktūru veidošanās ar pretēji vērstām ietekmēm (tostarp arī labvēlīgām).

Kopš 20. gs. beigām pludmalē ir novērojama vidējā sanešu rupjuma palielināšanās, kā arī tās platuma samazināšanās. Pēdējo 5-8 gadu laikā pludmales vidējais slīpums sasniedz 12:1 līdz 16:1. Kopumā Daugavgrīvas iecirknī pastāv savdabīga neatbilstība starp pludmales parametriem (šaura un maza) un primārās eolās akumulācijas parametriem (augsta un masīva). Masīvais primārās eolās akumulācijas reljefs stacionārā ir pārstāvēts ar netipiski asimetrisku priekškāpas valni (frontālo nogāzi kāpas nogāze ir ļoti stāva).

Kāpu apsaimniekošana

Dabas parkā līdz 2020.gadam, veicot biotehniskos biotipu atjaunošanas un apsaimniekošanas pasākumus, plānots labvēlīgi ietekmēt pelēkās kāpas 30ha platībā, mežainās kāpas 650ha un priekškāpas 60ha platībā. Šobrīd jau uzsākti pirmie mežaino kāpu atjaunošanas darbi Mangalsalā, kā arī pirmie pilotprojekti kāpu erozijas mazināšanai, izmantojot Latvijā inovatīvas metodes.

Mežaino kāpu atjaunošanas darbi Mangalsalā, 2019.

Mežaino kāpu atjaunošanas mērķis ir uzlabot biotopa struktūru (dažādu dimensiju koki, lauces, dažādība zemsedzes augājā un biotopa struktūras daudzveidībā), radot pēc iespējas labākus dzīves apstākļus raksturīgām sugām, kā arī veicināt kāpu ekosistēmu stabilitāti.

Zaru klājumi priekškāpas deflācijas bedrē Carnikavā, 2018.

Niedru sētiņu galvenais mērķis ir veicināt kāpu atjaunošanos. Sētiņas darbojas kā vēja enerģijas slāpētāji un veicina kāpas pieaugšanu, kā arī mazina kāpu augāja izbradāšanu. Paredzams, ka laika gaitā sētiņas tiks daļēji vai pilnīgi ieputinātas smiltīs. Izmantotās niedres iegūtas dabas parka “Piejūra” Daugavgrīvas lagūnās. Zaru klājumu metodes pielietošana smilšu laukumu jeb deflāciju bedru aizpildīšanai priekškāpas aizvēja nogāzē ir efektīvs risinājums, gan mazinot kāpas eroziju, gan ierobežojot atpūtnieku plūsmu konkrētajā vietā.

Niedru sētiņu metodes pielietojuma pilotprojekts Carnikavā, 2018.

Pēc veiktās aptaujas datiem (“Sabiedrības viedoklis par dabas parku “Piejūra”” 08.10.2018.-24.10.2018., 506 respondenti), secināms, ka dabas parka teritorija tiek apmeklēta vienlīdz bieži visos gadalaikos. Parka apmeklētāji kā pirmās trīs galvenās vērtības nosauc – kāpas, pludmale, meži, kā arī uzskata, ka prioritātei dabas parkā jābūt dabas aizsardzībai. Tāpat vairāk nekā puse respondentu atbalsta rekreācijas un tūrisma labiekārtojuma ieviešanu parka teritorijā.

Izmantotā literatūra:

- Eberhards, G., 2003. *Latvijas jūras krasti*. Latvijas Universitāte, Rīga, 259 lpp.
- Pranzini, E., Williams, A., 2013. *Coastal erosion and protection in Europe*. Routledge: London, New York, 457 p.
- Metodiskais materiāls „Vadlīnijas jūras krasta erozijas seku mazināšanai”, 2015. Latvijas Universitāte, Rīga, 97 lpp.
- Speciālais monitorings “JŪRAS PIEKRASTES BIOTOPĒ”. Gala atskaite. 2018. Latvijas Botāniķu biedrība, Rīga, 60 lpp.
- LIFE CoHaBit – Piekrastes biotopu aizsardzība dabas parkā “Piejūra” (LIFE15 NAT/LV/000900) projekta ziņojums
- “Metodes un prakses biotopu un sugu saglabāšanai, aizsardzībai un apsaimniekošanai dinamiskā piekrastes ekosistēmā, dabas parka „Piejūra” piemērs”. 2017. Biedrība “Baltijas krasti”, Rīga, 123lpp.
- Aptaujas dati “Sabiedrības viedoklis par dabas parku “Piejūra””. 2018. Biedrība “Baltijas krasti”, Rīga.

Stenda referāts sagatavots LIFE CoHaBit (Nr. LIFE15 NAT/LV/000900) „Piekrastes biotopu aizsardzība dabas parkā “Piejūra”” projekta ietvaros ar Eiropas Savienības LIFE programmas un Latvijas vides aizsardzības fonda administrācijas finansiālu atbalstu.

Projekta periods – 01/09/2016 - 31/08/2020

Projekta vadošais partneris: Carnikavas novada dome, Sadarbības partneri: Dabas aizsardzības pārvalde, Rīgas domes Pilsētas un attīstības departaments, biedrība “Baltijas krasti”

<http://dabasparkspiejura.lv/index.php/lv/>

<https://www.facebook.com/dabasparkspiejura/>

<https://twitter.com/DPiejura>

